

DUA (ALKIŞ) VE BEDDUALARDAKİ (KARGIŞ) YÖNELİM METAFORLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

A STUDY OF THE METAPHORS OF ORIENTATION IN BLESSING AND CURSES

Yeliz SAYGILI SAVAŞ* – Muhammet Yasin ÇAKIR**

ÖZ: Metaforlar sayesinde zihinlerde oluşan özgün çağrışımlar, bireyin kendini ifade etmesinde dilin imkânlarının sınırlı olmadığını gösterecek boyuttadır. Metaforun bir türü olarak yönelim metaforları, bireylerin iletişimleri esnasında uzay/mekân yönelimli yön odaklı kelimeleri kullanması ile ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada tespit edilen malzemenin sınıflandırılması, yönelim metaforlarının işleyişi ve dua ve beddualarda nasıl yer edindiği kültürel temellendirmeler çerçevesinde ele alınmış bu sayede Türk düşünce sisteminin dile ne ölçüde yansıdığı tespit edilmeye çalışılmıştır. George Lakoff ve Mark Johnson'un *Çağdaş Metafor Teorisinin yöntem model olarak kullanıldığı çalışmada, içerdiği zengin dua ve beddua malzemesiyle çalışmaya kaynaklık eden Levent Sami Akalın'ın Türk Dilek Sözlerinden Alkışlar Kargışlar*, Doğan Kaya'nın *Folklorumuzda Beddua Söyleme Geleneği ve Türk Halk Şiirinde Beddualar*, Halil Ersoylu'nun *Türk Dilince Dualar Beddualar Sözlüğü*, Yaşar Kalafat ve Necdet Yaşar Bayatlı'nın *Türk Kültürlü Halklarda Alkışlar Kargışlar*, Ahmet Keskin'in *Türk Kültüründe Alkışlar (Dualar/İyi Dilekler) ve Kargışlar (Beddualar/Kötü Dilekler)*, Orhan Şaik Gökyay'ın *Dede Korkut Hikâyeleri* ve Metin Ekici'nin *Soylamalar ve 13. Boy Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi* isimli eserlerden faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Metafor, yönelim metaforu, çağdaş metafor teorisi, alkış/dua, kargış/beddua.

ABSTRACT: The original associations formed in minds thanks to metaphors are of a size that show that the possibilities of language are not limited in the individual's self-expression. Orientation metaphors as a type of metaphor; It emerges when individuals use direction oriented words that are oriented in space/space during their communication. In this study, the classification of the material identified, the functioning of the orientation metaphors and how it took place in blessing-curse were discussed within the framework of cultural grounds, thus it has been tried to determine to what extent the Turkish thought system is reflected in the language. In the study, in which George Lakoff and Mark Johnson's Contemporary Metaphor Theory was used as a method model, the works of Levent Sami Akalın's *Türk Dilek Sözlerinden Alkışlar Kargışlar*, Doğan Kaya's *Folklorumuzda Beddua Söyleme Geleneği ve Türk Halk Şiirinde Beddualar*, Halil Ersoylu's *Türk Dilince Dualar Beddualar Sözlüğü*, Yaşar Kalafat ve Necdet Yaşar Bayatlı's *Türk Kültürlü Halklarda Alkışlar Kargışlar*, Ahmet Keskin's *Türk Kültüründe Alkışlar (Dualar/İyi Dilekler) ve Kargışlar (Beddualar/Kötü Dilekler)*, Orhan Şaik Gökyay's *Dede Korkut Hikâyeleri*, Metin Ekici's *Soylamalar ve 13. Boy Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı*

* Arş. Gör. - Kilis 7 Aralık Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Kilis - yelizs.4035@hotmail.com (Orcid ID: 0000-0002-8441-968X)

** Arş. Gör. - Kilis 7 Aralık Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Kilis - yasincakir@kilis.edu.tr (Orcid ID: 0000-0003-4875-9780)

Öldürmesi, which were the source of the work with the rich blessing and curse material included, were used.

Keywords: *Metaphor, orientation metaphor, contemporary metaphor theory, blessing, curse.*

1. Giriş

Milletlerin yaşayış ve düşünme biçimlerinin aynası olan kültür, bünyesinde barındırdığı değerleri gelecek nesillere aktarırken dilin eşsiz gücüne ihtiyaç duymaktadır. İnsanoğlu, anlamlandırmaya çalıştığı unsurlara dair duygu ve düşüncelerini dil vasıtasıyla ifade etmiş bunu yaparken de Türkçe'nin söz varlığında etkin bir şekilde kullanılan atasözü, deyim, dua, beddua, ikileme gibi kalıp sözlerden sıklıkla istifade etmiştir. Anlatımı güçlendirerek canlılık getiren bu söz kalıplarından bilhassa dualar (alkış) ve beddualar (kargış), içerdikleri orijinal teşbihler, kafiyeler ve ses tekrarlarıyla Türkçenin anlatım kıvraklığını yansıtan önemli yapılardır. Bu bağlamda bireylerin genellikle iyi veya kötü ruh hâllerini ifade etmede güçlük çektikleri zaman kullanmayı tercih ettikleri dua "İyi dilekleri ihtiva eden kalıplaşmış söz."; beddua ise "Çaresiz olan, acı çeken, kötülüğe maruz kalan bir insanın rahatlamak, teskin olmak gayesiyle söylediği, kötü düşünce ve dilekleri kapsayan, söze orijinallik veren, ifadeyi güçlendiren kalıplaşmış söz." (Kaya, 2020: 176-316) şeklinde tanımlanmaktadır. Alkışlar ve kargışlar tanımlanırken Türk kültür tarihindeki bütüncül görünümünün dikkate alınması gerektiğini söyleyen Keskin (2019, 210-211); onların şekil, içerik, bağlam, icra ve işlev özelliklerini de göz önünde bulundurarak alkış ve kargış tanımlı yapmıştır.

Bir kişiden görülen iyiliğe karşı bireyin güzel ve hayırlı sözlerle övülmesi, hakkında iyi temennilerde bulunulması günümüzde dua olarak adlandırılırken Eski Türkçe'de alkış (övgü, dua); karşıdaki kişiye karşı söylenen kötü dilek olarak tanımlayabileceğimiz beddua ise Eski Türkçe'de kargış şeklinde isimlendirilmiştir. İnsanların tabiat hadiselerine sihirle hükmetme isteklerinde kullandıkları nazım özellikli söz olarak ortaya çıkan alkışa değinen Duymaz (2000: 20), din ve kültür değişimleri ile zamanla sözün fonksiyonellikten uzaklaşarak estetik bir ifade aracı hâline geldiğine özellikle İslâm dininin kabul edilmesiyle alkışların, dua tarzında Tanrı'ya yöneltildiğini ve dini kavramlarla yeniden örüldüğünü belirtmektedir. Alkışların ve duaların amaç ve işlev bakımından büyük oranda benzer olduğunu belirten Keskin (2020, 10); onları yöntem ve inanç sistemleri yönüyle farklı eylem ve söylem biçimleri olarak değerlendirmenin yerinde olacağını vurgular. Buna paralel olarak çalışmada aynı anlam evreninde kullanılan hem Eski Türkçe'de yer alan alkış ve kargışlar hem de İslâmiyet'in kabulü sonrasında dua ve beddua olarak isimlendirilen yapılar incelenmiştir.

Bireyin hayatı nasıl algılayıp anlamlandırdığının yanında duygu ve düşünce dünyasının yansıması olan bu yapıların temelleri kültürel kodlarda

mevcuttur. Hâliyle bir kültürde yer alan temel değerlerin o kültüre ait temel kavramların metaforik yapısıyla tutarlı olması, değerlerin metaforik kavramlardan bağımsız olamayacağı nihayetinde de çözümleme için kültürel bir art alan bilgisinin gerekliliği (Lakoff vd., 2015: 51; Dağlı, 2020: 1068) özellikle vurgulanan bir husustur.

Metaforların sosyal, kültürel ve kişisel deneyimlere bağlı olarak oluştuğuna değinen Lakoff ve Johnson, insanın yaşadığı gerçekliği ancak metafor vasıtası ile inşa edebileceğini metaforun sadece dilde değil aynı zamanda düşünce ve eylemde de yaygın olduğunu belirtmektedir. Bu duruma örnek olarak dua etme eylemi esnasında kişinin gerçekleştirdiği bedeni hareketler düşünülebilir. Öyle ki kişi genellikle diz çöküp ellerini göğe açarak kimi zaman gözlerini kapatır ve vücudunu hafifçe ileri geri veya sola sağa hareket ettirir. Kaya'nın (1997: 100), elleri ve çeneyi yukarı kaldırıp gözlerle göğün derinliklerine bakarak dua etmeyi "Gök Tanrı inancının bakiyesi olarak yaşatılan bir davranış biçimi" şeklinde tanımladığı bu eylem, esasında *Kontrol yahut güç sahibi yukarıda; Kontrole maruz kalan aşağıdadır* metaforuyla ilişkilidir.

Geleneksel anlayış, metaforu yalnızca bir retorik araç olarak görürken Kavramsal Metafor Kuramı metaforun anlama, idrâk sürecindeki yerini vurgulamaktadır. Kavramsal Metafor Kuramı'nın anlama, idrâk sürecine odaklanması geleneksel anlayıştan farklı bir tasnife yol açmış, böylelikle geleneksel anlayışla görülemeyecek bazı noktalar gözler önüne serilmiştir (Çiçekler vd., 2019: 22). "Kavramsal Metafor Kuramı" ilk olarak G. Lakoff ve M. Johnson tarafından *Metaphors We Live By* (1980) kitabında kullanılan bir terimdir. Bu kurama göre metafor sadece edebî sanatlar içinde değerlendirilmemelidir. (Lakoff vd., 2015). Kavramsal Metafor Kuramı'na göre metafor; bir kavram veya deneyim alanını diğer bir kavram veya deneyim alanıyla anlamamızı sağlayan bir bilişsel mekanizmadır. Alan yazınına bakıldığında metaforlar A B'dir şeklinde ve metaforik dilsel ifadeler ile kavramsal metaforu birbirinden ayırt etmek için büyük harflerle gösterilmektedir (Lakoff vd., 2015). Kavramsal metafor teorisine göre üç tür metafor vardır: yapı metaforları, yönelim metaforları ve ontolojik metaforlar (Lakoff vd., 2015: 30). Bu çalışmada dua (alkış) ve beddualardaki (kargış) yönelim metaforları ele alınmıştır.

Yönelim metaforu içeren dua ve beddualar incelenirken bu ürünlerin toplu olarak değerlendirildiği çeşitli kaynaklardan istifade edilmiştir. Bu doğrultuda incelenen eserlerdeki alıntılar, Levent Sami Akalın'ın *Türk Dilek Sözlerinden Alkışlar Kargışlar* kitabından alınan örnekler LSA/sayfa numarası; Doğan Kaya'nın *Folklorumuzda Beddua Söyleme Geleneği ve Türk Halk Şiirinde Beddualar* DK/sayfa numarası; Halil Ersoylu'nun *Türk Dilince Dualar Beddualar Sözlüğü* HE/sayfa numarası; Yaşar Kalafat ve Necdet Yaşar Bayatlı'nın *Türk Kültürlü Halklarda Alkışlar Kargışlar* KB/sayfa numarası; Ahmet Keskin'in *Türk Kültüründe Alkışlar (Dualar/İyi Dilekler) ve Kargışlar (Beddualar/Kötü Dilekler)* AK/sayfa numarası şeklinde verilmiştir. Ayrıca Türk kültürünün temel eserlerinden birisi olan Dede Korkut Hikâyeleri de

bünyesinde barındırdığı dua-beddua örnekleriyle pek çok çalışmaya (Güzel, 2008; Akbıyık, 1999; Yılmaz, 2010) konu olduğu gibi bu çalışmada da tespit edilen örnekler yönelim metaforları bağlamında incelenmiştir. Bu inceleme esnasında Orhan Şaik Gökyay'ın *Dede Korkut Hikâyeleri* isimli eserinden yapılan alıntılar OŞG/sayfa numarası; Metin Ekici'nin *Soylamalar ve 13. Boy Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi* kitabından yapılan alıntılar ise ME/sayfa numarası şeklinde verilmiştir. Sayfa numarasının yanında yazılan A-K ifadeleri, sözün dua (alkış) veya beddua (kargış) olduğunu ifade etmektedir.

2. Yönelim Metaforları

Metaforik kavramın bir kavramı diğerine göre yapıya kavuşturmayan, bunun yerine bütün bir kavramlar sistemini diğer bir kavramlar sistemine göre organize eden türü yönelim metaforları diye adlandırılır (Lakoff vd., 2015: 40). Bir kavram, uzay/mekân düzleminde herhangi bir tarafa yöneliyorsa orada yönelim metaforundan bahsetmek mümkündür.

Metaforik ifadeleri anlam ve söylem olarak iki aşamada incelemek gerekir. Söylem olarak incelenirken kelimeye genel anlamda yüklenen metaforik anlama bakılmalıdır. Mesela *çık-*, *yukarı*, *üst* gibi ifadeler söylem olarak olumluyken *düş-*, *bat-*, *aşağı*, *alt* gibi ifadeler söylem olarak olumsuz yönelimlidir. Anlam olarak incelenirken ise kelimenin o cümle bağlamında metaforik olarak yüklendiği anlama bakmak gerekir. Mesela *çık-* kelimesi söylem olarak olumludur. Ancak bu kelime *Allah selamete çıkarsın* cümlesinde anlam olarak olumluyken *canın çıksın* cümlesinde anlam olarak olumsuz yönde kullanılmıştır. Benzer şekilde günlük hayatta kullandığımız *adı batsın* ve *şanı göklere çıksın* gibi cümlelerde *bat-*, *çık-* ifadelerinden kaynaklanan *aşağı* ve *yukarı* doğru yönelim görmekteyiz. Anlam ve söylem açısından incelendiğinde *bat-* örneğinin anlam ve söylem olarak olumsuz yönelimli; *çık-* örneğinin anlam ve söylem olarak olumlu yönelimli olduğu görülmektedir. Buradan hareketle de *Kötü olan yerdedir/İyi olan göktedir* yönelim metaforunu tespit etmekteyiz.

Yönelim metaforlarını anlam ve söylem olarak olumlu/olumsuz diye ayırırken olumsuzluk ekinin cümleye kattığı anlama dikkat etmek gerekir. *Karşına hayır çıksın*, *ak güne çıkasın* gibi ifadelerde *çık-* fiili anlam ve söylem olarak olumlu yönelimlidir. Fiilin olumsuzluk eki aldığı *karşına hayır çıkmasın*, *ak güne çıkmayasın* cümleleri yine anlam ve söylem olarak olumlu kategorisine girmektedir. Çünkü her iki örnekte de *çık-* fiilinin metaforik bağlamı anlam ve söylem olarak olumludur. Oradaki olumsuzluk eki *çık-* fiilinin metaforik anlamını değil cümleyi olumsuz yapmaktadır. Sonuç olarak her iki örnekte de asıl bakılacak yer *hayra çık-*, *ak güne çık-* yargılarıdır.

Dua ve beddualarda kullanılan yönelim metaforlarının tasnif edilirken birinci bölümü kapsayan *Metaforik Olarak Anlamı ve Söylemi Aynı Yönlü Dua ve Beddualar* başlığı, üç alt başlıkta (olumlu yöndeki yönelim metaforları, olumsuz yöndeki yönelim metaforları, bir parçası olumlu, diğer parçası olumsuz yöndeki yönelim metaforları) incelenmiştir. İkinci bölümü

oluşturan *Metaforik Olarak Anlamı ve Söylemi İki Yönlü Dua ve Beddualar* başlığı ise iki alt başlıkta (anlam olarak olumlu, söylem olarak olumsuz yöndeki yönelim metaforları, anlam olarak olumsuz, söylem olarak olumlu yöndeki yönelim metaforları) ele alınmıştır.

3. İnceleme

I. Metaforik Olarak Anlamı ve Söylemi Aynı Yönlü Dua ve Beddualar

A. Olumlu Yöndeki Yönelim Metaforları

a) Kontrol Yukarıdadır, Üsttedir/Kontrole Maruz Kalan Aşağıdadır, Alttadır Metaforu (Lakoff vd., 2015: 42)

Toplulukları kontrol eden kişiler; tüm alana hâkim olabilmek, otoritenin kim olduğunu gösterebilmek adına her zaman daha yüksekte konuşlanır. Çünkü güç sahibi, kontrol sahibi kişiler; toplumların ve kültürlerin çoğunda daha yukarıda, üstte yer alır. Ayrıca insanların büyük çoğunluğu bir kontrol mekanizmasının olmasını isterler ki bu mekanizmanın da başlarında, üstlerinde olmasını isterler. Allah seni *ayağımızdan* değil, *başımızdan* eksik etmesin gibi örneklerin sebebi de budur. Çünkü insanların algısına göre alta, ayakta olan kontrole maruz kalan kişilerken başta, üstte, gökte, yukarıda yer alan kişiler kontrol edenlerdir. Kontrol eden biri olmadığında düzenin de olmayacağı düşüncesi *başsız kolsuz vilayet* gibi söylemlerle ortaya çıkmıştır. *Başı olmayan* vilayette kargaşa olacağından beddua edilen kişinin oraya düşmesi istenmiştir. Aşağıdaki *baş, üst, üzeri* kelimeleri bahsi geçen dua ve beddualarda anlam ve söylem olarak olumlu yönde kullanılmıştır.

Allah seni başımızdan eksik etmesin. (LSA/103A) (HE/59A), Allah elini üstünden eksik etmesin. (KB/117A), Allah üstünden eksik olmasın. (KB/117A), Haggın gözü üstünde olsun. (KB/117A), Allah bayrağımızın gölgesini başımızın üstünden eksik etmesin. (HE/28A), Himmeti üzerimize ola. (HE/95A), Başsız kolsuz vilayete düşesin. (DK/218K) (HE/172K), Baş bozulmasın. (HE/71A), (Kızım) Aşının başında durasın, eşinin yanında durasın. (LSA/84A) (AK/521A), Baba malından ne fayda başta devlet olmazsa?/Devletsiz şerrinden Allah saklasın hepimizi (OŞG/26A)

b) İyi Olan Yukarıdadır, Üsttedir/Kötü Olan Aşağıdadır, Alttadır Metaforu (Lakoff vd., 2015: 43)

Lakoff ve Johnson'a (2015: 43) göre mutluluk, sağlık, hayat ve kontrol gibi insanlar için iyi, olumlu olan yukarıdadır. *Başın göğe ersin* gibi duaların kullanım nedeni de bu temele dayanmaktadır. Çünkü gökte, yukarıda, üstte olan iyi durumdadır. Aşağıdaki *baş, üst, yüksek* kelimeleri bahsi geçen dua ve beddualarda anlam ve söylem olarak olumlu yönde kullanılmıştır.

Uça bardığımız, Tangride tirigdakiça boltacı siz. [(Atalarım sizler) uçuverdiniz, gökte ya da Tanrı katında dirilmişçe olasınız. (LSA/99A)], Başın göğe ersin. (KB/18A), Elif, lam, mim Kur'an başıdır. (LSA/85A), İyilikler

üstünüze olsun. (LSA/120A) (HE/99A), Tanrı'nın rızası üstüne ola. (HE/121A), Ak yazının önünden, ak bulutun üstünden, gök ayazın önünden, gök bulutun üstünden Gök Tanrı'ya doğru git. (LSA/109A), Allah güzelliğinden götürüp şansının üstüne qoysun. (KB/97A), Hamişe ayağ üstü. (KB/103A), Üstive xer bereket tökülsün. (KB/147A), Töng yerge üyüng salgın. (Yüksek yere evini kurasın.) (LSA/105A)

c) İyi Durumda Olan Çıkar/Kötü Durumda Olan Düşer Metaforu

Lakoff ve Johnson'ın (2015) kitabında da bahsettiği üzere kontrol edenin ve iyi durumda olanın yukarıda, üstte, gökte, başta olması bu metaforun kültürel temellerine bakıldığında kabul edilen bir durumdur. Yönelim olarak bu konumlara ulaşabilmek için çıkmak eyleminin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle çıkmak fiiline de olumlu bir anlam yüklenmiştir. Aşağıdaki *selamete/aydınlığa/rahatlığa çıkmak* gibi örnekler bu durumu desteklemektedir. Bu başlıktaki tüm çıkmak kelimeleri de bahsi geçen dua ve beddualarda anlam ve söylem olumlu yönde kullanılmıştır.

Allah selâmete çıkarsın. (LSA/141A) (HE/58A), Aq güne çıxasan. (KB/61A), Aydınlığa çıxasan. (KB/64A), Işığlığa çıxasan. (KB/67A), Rahatçılığa çıxasan. (KB/89A), Güne çıxasan inşallah. (KB/98A), Hayır çıksın kaşığına. (HE/91A), Yâdlardan çıxmayasan. (KB/104K), Allah yâddan çıxartmasın. (KB/104K), Kıtılıktan çıkamayasın. (HE/277K), Sesin çıkmasın. (HE/319K), Ağzı dualının uruğuna pak su çıksın. (KB/46A), Allah uğuruna su çıkarmasın. (KB/47K)

d) Güzel Olan Öndedir/Kötü Olan Arkadadır Metaforu (Çakır, 2020: 136)

İnsanlar güzel olduğunu düşündükleri, görmek istedikleri şeyleri önlerinde; kötü olanı ise *arkada bırakmak* isterler. Aşağıdaki örnekler incelendiğinde *ön* kelimesinin dualarda kullanılması bu durumu desteklemektedir.

Aldıngnang ay çalızın. (Önünde ay parlasın.) (LSA/84A), İyiliğin önüne gele. (LSA/120) (HE/99A), Davul önünde gidesice. (PNB/146A)

e) Tercih Edilen Geniştir/Tercih Edilmeyen Dardır Metaforu

Bu metafor fiziksel olarak çok olanın aynı zamanda geniş olması temeline dayanır. Bir şey çoğaldıkça kapladığı alan genişler, azaldıkça kapladığı alan azalır (Gen, 2012: 658). Gen (2012) burada fiziksel anlamda bir genişlikten bahsetmektedir. Fiziksel boyutta kelimeye yüklenen bu olumlu anlam, bireyin zihninde simgesel bir değer kazanarak dualara kabir genişliği olarak yansımıştır. Bu bağlamda kişinin ahiret hayatının başlangıcı olan kabrin de her zaman geniş olanı dualarda tercih edilmiş, insanlar birine dua ederken rahat edebilmesi, huzurlu yatabilmesi için kabrinin geniş olmasını temenni etmişlerdir.

Allah kabir genişliği versin. (KB/16A) (AK/521A)

f) Tercih Edilen İçtir/Tercih Edilmeyen Dıştır Metaforu

İç-dış kelimelerinin metaforik olarak kullanımı incelendiğinde *iç* kelimesinin olumlandığı görülmektedir. *Aydınlar, bolluklar, nurlar, bolluk ve bereket içinde* olmak gibi kullanımlar bu durumu desteklemektedir.

Aydınlar içinde kalasın. (HE/70A)

g) Önemsenen İçtir/Önemsenmeyen Dıştır Metaforu

Dil, her zaman biyolojiden çok zihniyet, fizikten çok ruh, dıştan çok içtir (Taşdelen, 2013: 141). Taşdelen'in dil tanımındaki *iç* kelimesinden de hareketle insanlar, önemsediklerini önde ve içte tutarlar. *İçin ısınmasın, içine kıran girsin, için yansın, için çürüsün* örneklerinde de görüleceği gibi beddua edilen kişinin hep *içine* zarar gelmesi istenir. Çünkü insanlar tarafından önemsenen içtir.

İçin ısınmaya. (LSA/211K), İçine işlesin. (LSA/211K), İçinize kıran gire. (LSA/222K), İçten içe yanıp tüter olasın. (DK/241K), İçinden çürüyen öze dönesin. (DK/241K), İçine devasız belâlar düşsün. (DK/241K), Âhımdan içine, kıvılcım düşsün. (DK/214K) (HE/139K), İçerine gizli bir acı düşsün, ne kardaşın ne de bacın acısın. (DK/241K)

B. Olumsuz Yöndeki Yönelim Metaforları

a) İyi Durumda Olan Üsttedir/Kötü Durumda Olan Alttadır, Diptedir Metaforu

Alt, dip kelimeleri anlam ve söylem olarak olumsuz yönelimlidir. Bu durumların nedenlerini toplumların kültürel temellerinde bulmak mümkündür. Toplumların kimliğini oluşturan maddi ve manevi değerlerin bütünü olan kültür, insan yaşamının arkasındaki ruhu gözler önüne sermektedir. Kültürel bir unsur olarak teknoloji de hem kültürden etkilenmiş hem de geliştirdiği pek çok malzeme ile kültürü etkilemiştir. Öyle ki icatları ile toplum yaşamını şekillendiren tekerlek, ulaşım araçları, savaş araçları, iletişim araçları gibi her türlü çağdaş yenilikler insan türünün Tanrı'ya seslendiği dua ve bedduaları da etkilemiştir. Bu duruma paralel olarak dilek sözlerinin gelenek ve göreneklere bağlı kalındığı oranda varlığını koruyacakları, çağdaş yeniliklerinin de ilavesiyle eklemeler ve kısaltmalara uğrayarak yaşama hızına ayak uydurabilecekleri (Akalin, 1990: 76) özellikle vurgulanan bir husustur. Verilen örnekler incelendiğinde teknolojinin taşıtlar ve taşıma teknikleri üzerindeki etkisi ve bunun dua ve beddualarda hangi boyutlarda yer aldığı açıkça görülmektedir. *Taş, toprak, ayak altında kalmak* şeklinde ifade edilen beddualarda yer alan araçlar zamanla *sal altında kalmak* nihayetinde de *araba, otomobil, kamyon, makine altında kalmak* şeklinde teknolojik gelişim silsilesini sürdürmektedir. Ayrıca birçok kalın direk yan yana bağlanarak yapılan, düz ve korkuluksuz deniz veya ırmak taşıtı (TDK) olarak tanımlanan sal, halkın zihninde *tabut* metaforuyla ilişkilendirilmiştir. Öyle ki bu husus *Köprü, Nehir, Tomruk* gibi pek çok filme de (Güvenç, 2020: 172-178) konu olarak yörede yaşayanların doğa koşullarıyla nasıl mücadele ettiğini gözler önüne sermesi bakımından dikkat çeken bir örnektir.

Aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere alt, dip kelimeleri dualardan ziyade beddualarda daha sık kullanılmıştır. Nadir olarak dualarda kullanıldığında da mutlaka olumsuzluk ekini almış ve kelimenin anlam alanını yine olumsuzlaştırmıştır.

Adın sallar altından gele. (LSA/159K) (HE/134K), Araba altında kalasın. (LSA/164K), Otomobil altında kalasın. (HE/301K), Makineler altında kalasın. (LSA/227K) (HE/290K), Bıçaklar altında kalasın. (HE/178K), Bıçaklar altında ölesin. (HE/179K), Ayaklar altında kalasın. (LSA/166K) (HE/161K), Belanı ayağının altında bulasın. (LSA/172K) (HE/175K), Yer altında çürüyesin. (DK/264K), Yer altta qalasan. (KB/105K), Boynun altında kalsın. (LSA/175K) (HE/184K), Boynıv alta qalsın. (KB/152K), Boyun yer altında kalsın. (KB/74K), Evin yıkıla da çoluk çocuğunla altında kalasın. (LSA/200K), Kazayı ayağının altında bulasın. (LSA/220K), Ayağının altında ölesin. (LSA/234K) (HE/160K), Ayak altında kalmayasın. (LSA/85A), Sazımı (çalgı) ayakaltına alsalar. (LSA/239K) (AK/534K), Etin eriye, ayağının altına döküle. (HE/221K), Taş altında kal. (LSA/244K) (HE/329K), Taş toprak altında kalasın. (DK/258K) (HE/329K), Toprak altında kalasın. (DK/258K) (HE/331K), Başın aşağı olsun. (KB/71K)

Bir duvar dibinde kaldım diyesin. (DK/220K) (HE/180K), Duvarlar dibinde mesken tutasın. (LSA/193K), Duvarlar dibinde yetim kalasın. (LSA/193K), Dibinden devrilesin. (DK/227K) (HE/208K), Kesenin dibi delik ola. (LSA/221K) (HE/274K), Kesenin dibini göresin. (LSA/221K) (HE/274K), Kolların dibinden kurusun. (LSA/223K) (HE/280K), Allah seni yerin dibine soksun. (LSA/253K) (HE/152K), Yedi kat yerin dibine giresin. (LSA/253K) (KB/20K) (HE/347K), Yerin dibine batasın. (LSA/253K) (HE/349K), Yerin dibine geçesin. (LSA/253K) (HE/349K), Yerlerin dibinden sesin gele. (LSA/253K), Allah sana anbarın dibini göstermeye. (LSA/83A) (KB/12A) (HE/56A), Allah dipte yatıp kapı bekletmeye. (LSA/121A), Kesenin dibini görmeyesin. (LSA/124A) (HE/103A) (AK/524A), Babanın dibi. (LSA/167K) (HE/163K), Cehennem dibine gidesin. (LSA/177K), Cehennem dibinde olasan. (KB/153K), Allah kapı diplerinde solan eylesin. (DK/215K) (HE/149K), Zıkkımın dibini ye. (LSA/258K)

Cuvalığın qalsın yer alta. (KB/81K), Allah yere versin. (KB/105K), Sesiy yer altınnan gelsin. (KB/158K)

b) İyi Durumda Olan Çıkar/Kötü Durumda Olan Düşer, Batar
Metaforu

Lakoff ve Johnson'ın (2015) kitabında da bahsettiği üzere kontrol edilenin ve kötü durumda olanın aşağıda, altta, dipte olması metaforun kültürel temellerine bakıldığında kabul edilen bir durumdur. Yönelim olarak bu konumlara düşerek ya da batarak ulaşılır. Bu nedenle *batmak*, *düşmek* fiilleri de anlam olarak olumsuz bir algı oluşturmaktadır. Aşağıdaki *adın/suyun/suratın/huyun/ocağın batsın, dara/kötüye/kana/yad ellere düşmek* gibi örnekler bu durumu özetlemektedir. Bu başlıktaki tüm *batmak*,

düşmek kelimeleri bahsi geçen dua ve beddualarda anlam ve söylem olarak olumsuz yönde kullanılmıştır.

Adın bata. (HE/134K), Adın batsın. (KB/60K), Adın batsın inşallah. (LSA/159K), Adın sanın batsın. (LSA/159K) (HE/134K), Adı batasica. (KB/19K), Adı sanı batasica. (KB/19K), Soyun bata. (HE/324K), Soyun sopun bata. (HE/324K), Suratın bata. (HE/324K), Sîretin yerin dibine bata. (LSA/241K) (HE/322K), Huyun suyun batsın. (HE/249K), Dilerim ocağı batsın; malını mülkünü satsın. (DK/228K), Ocağın batsın. (LSA/231K) (KB/19K) (HE/298K), Ocağınız batsın, tütün tütmesin. (HE/298K), Ocağın bucağın bata. (LSA/232K) (HE/298K), Ciğerine diken bata. (HE/192K), Sesin batsın. (LSA/240K) (HE/319K), Gözüne şiş bata. (HE/233K), Qulağın batsın. (KB/94K), Vaya batasın. (LSA/249K) (HE/336K), Uzun yatasica karış karış yere batasica. (KB/19K) (AK/535K), Sinin (mezarın) batsın. (LSA/241K) (HE/322K), Havan (fiyakan) batsın inşallah. (LSA/209K), Yasa batasan. (KB/104K), Boğaziya balığ sümüğü batsın. (KB/152K), Boyaxana küpüne batasan. (KB/152K), Al qana batasan. (KB/151K), Çamıra batasan. (KB/153K), Yere batasan. (LSA/253K) (KB/105K) (HE/348K), Yedi kat yere batasica. (DK/263K), İki kaşık suda yelkenin batsın. (HE/255K)

Kocaman taşlar düşsün başına. (HE/279K), Çenene hırsız taşı düşsün¹. (LSA/181K), Başına daş düşsün. (KB/70K), Başına him taşı düşsün. (HE/169K), Başına benim kadar taş düşsün. (HE/169K), Başına taş düşe. (HE/169K), Daş başıya düşsün. (KB/85K), Sürüne, ayaktan ele düşesin. (DK/257) (HE/325K), Allah düşürmesin. (LSA/102A) (HE/34A), Allah elden ayaktan düşürmesin. (LSA/103A) (HE/34A), Zalim koynuna düşesin. (HE/356K), Kötüye düşesin. (HE/284K), Dara düşesin. (HE/202K), Vatanından ayrı düşesin. (HE/336K), Kana düşesin. (HE/265K), İnşallah dile düşesin. (DK/242K) (HE/258K), İt kursağına düşesin. (HE/260K), Kadrini bilmeyen kurda düşesin. (HE/264K), Otuz iki dişin birden dökülsün; genç yaşında ihtiyara düşesin. (DK/251K), Genç yaşta ah u zâra düşesin. (HE/229K), Tükenmez derde düşesin. (DK/259K), Yad ellere düşesin. (DK/261K), Veyil devesine düşsün. (DK/260K), Türlü derde düşesin. (DK/259K) (HE/333K), Türlü türlü efkarlara düşesin. (HE/333K), Kendi eştiğın kuyuya düşesin. (DK/245K), Allah'ı olmayan yere düşesin. (DK/215K) (HE/148K), Altun kıymetinden pula düşesin. (DK/215K), Sevdiğim tükenmez derde düşesin. (DK/255K) (HE/320K), Bedenine kurt düşe. (HE/174K), Evine şiven (yas) düşe. (LSA/243K) (HE/223K), Cıgılgandı süyey ber, sürüngendi dimey ber. (Düştüğümde destek ol, sürçtüğümde yardım et. (LSA/97A), Koşma düşmeyesin. (KB/17A), Yılanı çok bir mezara düşesin. (DK/265K), Kabristan gibi bir yurda düşesin. (HE/262K), Yüreği yerinden

¹ Söylem esnasında dua ve bedduanın akılda kalıcılığını sağlamak adına doğadaki nesnelere de istifade edilmiş bu sayede birey zihninde oluşan soyut bir kavramı doğada yer alan somut bir kavramla görselleştirmiştir. Bu düşünce ekseninde Malatya Pütürge'de Kavırı Dızzon (Akboğa, 2019) olarak adlandırılan hırsız taşı, hem köy ahali hem de gurbetten gelen insanları gasp etmek isteyen eşkıyaların pusu kurdukları büyük kaya olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kaya nedeniyle pek çok zorluk ve acı yaşayan kişi, beddua ederken de bu kayanın büyüklüğü ile yaşanması gereken kötü olayları ilişkilendirmiştir.

düşsün. (DK/265K), Ciğerinin başına kurtlar düşsün. (HE/193K), Yüreğinden kavruca, nara düşesin. (DK/265K), Sen de Mecnun olup çöle düşesin. (DK/255K), Bedenin gün görmez kuyuya düşsün, geceyi gündüzü bileme. (DK/219K), Belinize taşlar düşsün. (DK/219K), Benim gibi hâlden hâle düşesin. (DK/220K) (HE/177K), Gözyaşların aka, sele düşesin. (DK/236K) (HE/234K), Benim gibi zâra düşesin. (DK/220K) (HE/177K), Hak'tan ateş düşsün, külün savrulsun. (DK/238K) (HE/240), Yuvana ateş düşe. (HE/353K), Hârı çok bir gülistâna düşesin. (DK/238K), Bir ateş düşsün de özünü yaksın; onu söndürmeye elin yetmesin. (DK/220K), Boynunu kemende takıp Mansur gibi dara düşesin. (DK/221K), Garip Mansur gibi dara düşesin. (DK/234K) (HE/290K), Garip bülbül gibi hara düşesin. (HE/227K), Boyun kadar necasete düşesin. (DK/221K), Özüne ateşler düşsün. (DK/253K) (HE/307K), Gusül bilmez cenabete düşesin. (HE/235K), Can derdine düşesin. (LSA/176K) (HE/188K), Pervaneler gibi nâra düşesin. (HE/309K), Kendi derdine düşesin. (HE/273K), Kendi eştığın kuyuya düşesin. (HE/273K), Kendin gibi sitemkâra düşesin. (HE/273K), Canının derdine düşesin. (HE/190K), Can telaşına düş. (HE/190K), Cendeğin (cesedin) yola düşe. (LSA/178K), Ciğerine bit düşsün. (LSA/179K) (HE/192K), Başına kudret ateşi düşsün. (AK/522K), Ciğerine hamam ateşi düşsün. (LSA/179K) (HE/193K), Ciğerine köz düşsün. (LSA/179K) (HE/193K), Ciğerine canına ateş düşe. (LSA/179K) (HE/188K), Canının ciğerinin derdine düşesin. (HE/189K), Ciğerini közleyen ateş düşe. (DK/223K) (HE/193K), Canıva od (zehir) düşsün. (KB/152K), Bir od düşüp özünü yaksın gitsin. (HE/182K), Çaresi olmayan derde düşesin. (DK/224K) (HE/196K), Çıkmaz sevda batağına batasınca. (DK/224K) (HE/197K), İçine dert düşe. (LSA/186K), Çirkin bir yâra düşesin. (HE/198K), İflah olmaz dertlere düşesin. (LSA/186K), Kurtulmaz dertlere düşesin. (LSA/186K) (HE/286K), Doktor kapılarına düşesin. (LSA/190K), Ellerin yanına düşe. (DK/232K) (HE/219K), Etine düşesin. (LSA/199K), Evine ateş düşe, yeşil yeşil duman tüte. (LSA/200K) (KB/20K) (HE/222K) (AK/531K), Gölgen yere düşmeye. (LSA/204K), Gözüne betire (bir göz hastalığı) düşe. (LSA/206K) (HE/233K), El yanında yüzü kara düşesin. (HE/220K), Gözünün bebeği düşe. (LSA/206K) (HE/234K), Gözünün boncuğu düşe. (LSA/206K), İki gözün avucuna düşe. (LSA/206K) (HE/254K), İğneli fıçıya düşesin. (LSA/212K) (HE/252K), Kafan üstüne düşesin. (LSA/216K), Kudura da kendi etine düşesin. (LSA/224K) (HE/284K) (AK/533K), Azara düşesen. (KB/60K), Zâra düşesin. (HE/357K), Ayrılığa düşmeyesen. (KB/64A), Hekimlere düşesen. (KB/83K), Gözden düşmeyesen. (KB/97A), Gözüve ağ düşsün. (KB/97K), Gilelerin (saçların) avucuya düşsün. (KB/98K), Müşkileye düşmeyesen. (KB/100A), Yaman güne düşesen. (KB/104K), Qara güne düşesen. (KB/156K), Yuxuluğu düşsün. (KB/105K), Yorgan döseğe düşmeyesen. (KB/105A), Dermanın suya düşsün. (KB/125K), Feleyin işi düşsün/Yaydan kirişi düşsün/Bize yazı yazanda/Elinden işi düşsün. (KB/127K), Namardın eline düşesev. (KB/157K), Zahmata düşmeyesen. (KB/88A), Başıva çamır düşsin. (KB/152K), Bir derde düşesev dermanıv tapılmasın. (KB/152K), Derde düşesen. (KB/153K) (HE/204K), Onmaz derde düşesin. (HE/301K), Eliv qurı yere düşsin.

(KB/154K), *Evive bir yaz yıldırımını düşsin. (KB/154K), Öz vayıva düşesen. (KB/157K), Salacav (tabutun) yola düşsün. (KB/158K), Yaman derde düşesen. (KB/158K), Düşen ağlar/Yıxılıp düşen ağlar/Düşsün reqip gözine/Zülfine düşen ağlar. (KB/161K), Adam devletten düşsün, düşmesin yar gözünden. (KB/161A), Allah başını yastığa düşürmeye. (DK/21A) (HE/28A), Adı bilinmedik derde düşesin. (DK/213K), Âh ile zâra düşesin. (DK/214K) (HE/140K)*

c) Zengin Olan Geniştir/Fakir Olan Dardır Metaforu (Akın, 2017, 15)

Hayatın hemen hemen her alanında *dar* kelimesi söylem olarak olumsuz anlamda kullanılır. *Kabrin, evin, gönlün, elin* dar olması istenmezken maddi olarak az olan da *dar* kelimesi ile ilişkilendirilir. Parası az olan, kötü bir durumda kalan *darda*, *darlıktadır*. Aşağıdaki örneklerde de *dar* kelimesi anlam ve söylem olarak olumsuz yönelimlidir.

Ah demeyesin, dar gün görmeyesin. (LSA/81A) (HE/22A) (AK/519A), Allah seni darda komaya. (LSA/96A) (HE/59A), Allah ellerini darda, gözlerini yolda koymaya. (AK/520A), Darlık yüzü görmeyesin. (LSA/96A) (HE/79A), Elin darlık görmesin. (LSA/103A) (HE/83A), Dünyada darlık/horluk, ahrette/kabirde narlık görmeyesin. (AK/523), Dar gününde Hızır imdâdına yetişe. (LSA/115A) (HE/79A), Ocağına Hızır uğrasın, darda kalanda imdadına yetişsin. (LSA/115A), Darda qalmayasan. (KB/85A), Darlığa düşmeyesen (KB/85A), Allah'ım sen beni bu darlıktan kurtar. (DK/17A), Darlık çekesin, bolluk yüzü görmeyesin. (HE/203K), Darda kalasın, daralanasın. (LSA/184K), Dar gününde yapayalnız kalasın. (DK/225K), Darda kalasın. (DK/225K) (HE/203K), Dilerim Mevla'dan darda kalasın. (DK/228K) (HE/210K), Dar gününde yapayalnız kalasın. (HE/203K)

d) Tercih Edilen Geniştir/Tercih Edilmeyen Dardır Metaforu

Fiziksel olarak çokluk kavramının, yönelim olarak genişlik metaforuna; darlık kavramının ise azlık metaforuna taşındığı bir yönelim metaforu şeklidir (Akın, 2017: 15). Aşağıdaki dua ve beddualarda *cihanın, başın, zamanın, kalbin, kabın, sokakların, kabrin* dar olması tercih edilmeyen, olumsuzlanan bir durum olarak gösterilmiştir. Bu nedenle *dar* kelimesi daha çok beddualarda kullanılmış, dualarda kullanılsa bile olumsuzluk eki alınarak durum tersine çevrilmiştir.

Cihan dar olsun. (DK/223K), Cihan başına dar olsun. (HE/194K), Dünyası başına dar olasıca. (DK/230K), Kıyamet gününde başın dar olsun. (DK/245K) (HE/277K), Başın darala. (HE/170K), Köhne dünya başına dar olsun. (DK/246K) (HE/282K), Ya Rabbi! Başına dünyayı dar et. (DK/261K) (HE/341K), Seni dar zamana ısmarladım. (HE/317K), Allah'ım kâlbimizi daraltma, ferahlık ver. (LSA/121A) (HE/43A), Darlığın düşman başına. (KB/85K), Elivi dar qaba uzatmayasan. (KB/145A), Dar sokaklarda bol bıçaklara rastlayasıca. (PNB/146K) (HE/203K) (AK/529K), Kabrimi dar eyleme!/İşimi gücümü zor eyleme!/Kabirde beni şaşırtma!/Zebanileri başıma üşürtme! (PNB/148A) (DK/18A), Doğum gecesinde ebe gelmesin, akşamdan sabaha dara kalasın. (DK/229K)

e) Tercih Edilen Yakındadır/Tercih Edilmeyen Uzaktadır Metaforu

Fiziksel yönelim açısından insana uzak olmak metaforik olarak olumsuz yönelimlidir. İstenmeyen, sevilmeyen kişinin uzakta olması istenir. Sevilen kişinin yakında olması istenmesine rağmen gelemeyecek durumdaysa *tek sağ olsun da uzakta olsun* diye anılarak uzağın söylem olarak olumsuzluğu vurgulanır.

(Sitem yollu) Aman sağ olsun da, yerinde (bizden uzakta) olsun. (LSA/139A), Köyiv uzağ olsun, yolın diken. (KB/156K), Gözümden irak olsun. Cehenneme direk olsun! (PNB/147K) (AK/531K), Uzaklarda ölesin. (HE/335K)

f) Açık Olan Öndedir/Gizli Olan Arkadadır Metaforu (Gen, 2012: 657)

Bilinmeyen, göz önünde olmayan şey yönelim olarak arkada, arttadır. *Ardından kuyular eşilmesi, ardında uyanıkların olması, düşmanın sırtından (ardından) vurması* gibi örnekler de gizli olan planların *arka* kelimesiyle özdeşleştirildiğini gösterir.

Allah yatağının ardına uyanığı salmaya. (LSA/154A), Arkası görünmez sele dönesin. (DK/216K), Dostların ardından kuyular eşsin. (DK/229K) (HE/213K)

g) Güzel Olan Öndedir/Kötü Olan Arkadadır Metaforu

İnsanlar “arkada kalmanın” kötü olduğunu ve “arkada kalanın” gizli, bilinmeyen olduğunu düşünürler. Bu sebeple karşısındaki kişinin kötülüğünü isteyen birey, beddua ederken “arka” metaforuna başvurur. Aşağıdaki örnekler incelendiğinde “arka” kelimesinin beddualarda kullanılması bu durumu desteklemektedir.

Arkan yere gele. (LSA/165K) (HE/157K), Yiğit arkan yere gelsin. (HE/351K), Arxav yere gelsin. (KB/151K), Ellerin ardına gele. (LSA/196K), Gözün arkanda kala. (LSA/205K) (HE/233K), Kilitler arkasında (hapishane) kalasın. (LSA/222K) (HE/278K), Kuzuların arkan sıra melesin. (HE/287K), Arkamda kalmayasın. (HE/157K)

h) Önemsenen Öndedir/Önemsenmeyen Arkadadır Metaforu

Önemsenmeyen şeyler arkaya atılır. Aşağıdaki örnekler incelendiğinde *çocukların arkanda kalsın* söylemi bir bedduadır ve beddua edilen kişinin önemsemediği sevdiklerinin arkasında kalması istenmiştir.

Balaların ardında kala. (LSA/168K) (HE/167K), Balaların ardında meleye. (LSA/168K) (HE/167K), Ölesin, yavrular arkanda kala. (DK/252K) (HE/303K)

ı) İyi Olan Beridir/Kötü Olan Ötedir Metaforu

Bu metaforunda kelimeler değişse de kastedilen durum aynıdır. *Beri* kelimesi *yakın*, *öte* kelimesi *uzak* ile aynı anlamı taşımaktadır. Burada iyi olanın yine beride yakında, kötü olanın ötede, uzakta olması istenmiştir. Beddua edilen kişinin dertlerin yakınında, sevdiğinin uzağında olması dilenmiştir.

Her günde bir yeni dertle dolasın/Dilerim, kapından öte gitmesin. (DK/228K), Sevdiğin de senden öteye gitsin. (DK/256K) (HE/320K)

i) Tercih Edilen İçtir/Tercih Edilmeyen Dıştır Metaforu

İç-dış kelimelerinin metaforik olarak kullanımı incelendiğinde *dış* kelimesinin olumsuzlandığı görülmektedir. *Ölünün dışarıda kalması* kullanımında cenazen sahipsiz kalsın anlamı vardır ve burada *dış* kelimesi anlam ve söylem olarak olumsuzdur.

Ölün dışarda kalsın. (HE/304K)

j) Tercih Edilen Sağdır/Tercih Edilmeyen Soldur Metaforu

Türk kültüründe sağ tarafın sola oranla daha değerli olduğu bu sebeple de sağın tercih edilebilirliğinin baskın olması pek çok metinde yer alan bir durumdur. Öyle ki incelenen metinlerden hareketle “Sağ tarafın güzellik ve iyilikle sol tarafın kötülük ve çirkinlikle” (Türk, 2004: 127) ilişkilendirilmesi pek çok araştırmacının çalışmasında yer alan bir husustur. Örneğin: Kur’an-ı Kerim’de konuyla ilgili *sağın adımları, solun adımları, kitabı sağ tarafından verilme, kitabı sol tarafından verilme* gibi terimleşmiş ibarelere dikkat çeken Türk (2004: 128), sağ ve sol kavramlarının iyi-kötü, hayır-şer anlamına geldiği bazı surelere de (Müddesir suresi, Hâkka suresi, Beled suresi) değinmektedir. Yine bir diğer örnekte Altay destanlarında kötü ve korkunç olaylarla ilişkilendirilen yer altısı Tanrısı Erlik’in pek çok metinde sol temalı durumlarla anılırken gökyüzü ve iyi durumlarla ilişkilendirilen Ülgen’in sağ temalı olaylarla anlatılmasıyla karşımıza çıkmaktadır. (Saygılı, 2019: 187).

Sol el tabusunun inançsal kökenlerini araştıran Aça (2017, 205) ise bu durumun sadece Müslüman Türklere ve İslam’a ait olmadığını farklı köken ve inançlardan gelen diğer pek çok toplum arasında da görüldüğünü tespit etmiştir. Bu bağlamda bahsi geçen beddua örneklerinde de tercih edilmeyen bir yön olarak karşımıza çıkan sol, anlam ve söylem bakımından olumsuz yönelimlidir.

Defterin mizanda soldan verilsin. (DK/226K) (HE/203K), Sol göğsünden vurulsun. (DK/256K)

C. Bir Parçası Olumlu, Diğer Parçası Olumsuz Yöndeki Yönelim Metaforları

Bu bölümdeki metafor başlıkları, A ve B başlıklarında açıklandığı için burada tekrar açıklanmamıştır.

a) İyi Olan Yukarıdadır, Üsttedir/Kötü Olan Aşağıdadır, Alttadır Metaforu (Lakoff ve Johnson, 2015: 43)

Allah göğden yere vermesin. (KB/98A), Allah heç kimi yuxarıdan aşağıya getirmesin. (KB/102A), Hak emrede altın üstüne gele. (HE/239K), Evin altı üstüne döne. (HE/222K).

b) Kontrol Yukarıdadır, Üsttedir/Kontrolle Maruz Kalan Aşağıdadır, Alttadır Metaforu (Lakoff vd., 2015: 42)

Yukarıda oturasın, aşağıya buyurasın. (AK/526A)

c) Kötü Durumda Olan Düşer/İyi Durumda Olan Çıkar Metaforu
Ey dilediğini göklere çıkararak görklü Tanrı! Ey batırdığını sessizliklere gark eden ulu Tanrı! (ME/202A)

d) Değerli Olan Yakındadır/Daha Az Değerli Olan Uzaktadır Metaforu
(Akın, 2017: 13)

Dostlar yanımda olsun, düşmanlar uzak kala. (LSA/100A)

e) Zengin Olan Geniştir/Fakir Olan Dardır Metaforu (Akın, 2017: 15)
Şu geniş dünyada darda kalasın. (HE/327K)

f) Tercih Edilen Geniştir/Tercih Edilmeyen Dardır Metaforu
Geniş olmayan dar, senin ola. (DK/234K)

g) İyi Olan Beridir/Kötü Olan Ötedir Metaforu
Mennen olan beriye/Gitmesin ileriye/Arzım giren evlere/Keçe kilav bürüye. (KB/139K)

h) Tercih Edilen Sağdır/Tercih Edilmeyen Soldur Metaforu

Sağ ve sol yönelim karşılığında *Sağ elin kaşınıyorsa, para gelecek; sol elin kaşınıyorsa para gidecek, bir mekâna girerken sağ adım kullanılırsa hayırlı sonuçlar alınır* gibi inanç ve uygulamalar göz, el, ayak gibi organların rolünü izah eden dikkate değer örneklerdendir. Yine sağ elin sola nazaran işlevselliğinin öne çıktığı yemek yeme eyleminin yanı sıra İlker Eser'in (2008: 60) 300 asker üzerinde yaptığı bir inceleme neticesinde sağ el ile yazı yazma oranı %94, sağ el ile tetik çekme oranı %95 sonucuna da ulaşılmıştır. Sağ tarafın bu baskınlığı onu daha tercih edilebilir yapmış ve aşağıda verilen dualarda da bu üstünlük korunmuştur. Bahsi geçen dualarda tercih edilen, sağ yönelimini veren bir parça anlam ve söylem bağlamında olumlu yönelimleyen tercih edilmeyen, sol yönelimini veren diğer parça olumsuz yönelimlidir.

Allah sağ eli sol ele muhtaç etmesin. (HE/55A), Allah sağ gözü sol göze muhtaç etmesin. (PNB/148A) (HE/56A) (AK/520A)

II. Metaforik Olarak Anlamı ve Söylemi İki Yönlü Dua ve Beddualar

A. Anlam Olarak Olumlu, Söylem Olarak Olumsuz Yöndeki Yönelim Metaforları

a) Tercih Edilen Yakındadır/Tercih Edilmeyen Uzaktadır Metaforu

Sıkıntı, üzüntü, dert gibi her türlü olumsuzluğu çevrelerinde tercih etmeyen bireyler sadece kendilerinin değil bir başkasının da iyiliğini isterken fiziksel yakınlık ve uzaklık üzerinden kurulan yönelim ilişkisiyle dua ederler. Bu dualarda cehennem ateşinin, belanın, kötü insanların kısaca her türlü kötülüğün, genelde çevreden özelde ise evlerden uzak olması tercih edilir. Ayrıca ayet ve hadislerde de insanların kargışlardan sakınmaları, uzak olmaları (Akalm, 1990: 41), beddua içerikli söylemi tercih etmemeleri,

duaya yönelmeleri önerilmektedir. İncelenen örneklerde uzak kelimesi, bedduadan ziyade dualarda söylem olarak olumsuz yönde kullanılarak metaforun yönünü belirlemektedir. Ayrıca bireylerin duygu ve düşünce evrenlerinin yansıması olarak bu dualarda *kaza-belâ*, *kov-kovucu*, *sel-su* gibi anlamsal ve sessel tekrarlardan istifade edilerek verilmek istenen mesaj vurgulanmıştır.

Ağlayanlardan uzak kalasın. (LSA/80A) (HE/21A), (Kazâyı-belâyı) Allah ırak ede. (LSA/123A) (HE/45A), Allah kovdan-kovcudan uzak tuta. (LSA/126A), Allah seller suların gada-belasından seni ırak eylesin. (KB/46A), Allah evlerden uzağ eylesin. (KB/70A), Kargış senden uzak olsun. (KB/117A), Evlerden ırak. (HE/86A), Evlerden uzak. (HE/86A), İşitenlerden uzak. (HE/97A), Canından ırağ olsun. (KB/80A), Dostlar başından ırak. (HE/81A), Allah cehennem odundan uzağ eylesin. (KB/81A), Allah şeytanı uzağ eylesin (KB/92A), Allah şeytanın şerrinden uzaq eylesin. (KB/92A), Xudam gazabından uzak kalasın. (KB/117A)

b) İyi Durumda Olan Yukarıdadır, Üsttedir/Kötü Durumda Olan Aşağıdadır, Alttadır Metaforu

Kişiler için mutluluk, sağlık, hayat gibi ilkece iyi olan şeyleri temsil eden kavramlar genellikle yukarıda veya yukarı yönelimindedir. Yaygın bir metafor olarak karşımıza çıkan iyi olanın yukarıda kötü durumda olanın aşağıda yer alması olayı, tespit edilen dua örneklerinde de *alt* kelimesinin söylem olarak olumsuz anlamda verilmesi ile sağlanmıştır. Halk anlatmaları ve şiirleri, atasözleri, deyimler, dua ve beddualarda yer alan iktidar sahibinin/Tanrı'nın gök/yukarı ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu çerçevede gök ile ilişkili olanın (su-yağmur) kutsallığı da pek çok metne yansımıştır. Dede Korkut Hikâyelerinde suyun kutsal kabul edilmesini "eski inanış ve duyuş tarzının boylara yansıması" olarak açıklayan Bekki (2016: 85), hikâyelerde yer alan Şamanist öğelere de vurgu yapar. Ayrıca bu hikâyeler içinde yer alan "Su Hak dizarını görmüştür." (Gökyay, 2013: 54) ifadesi su kültürüne verebilecek örneklerden sadece birisidir. Türk inanç sisteminde yer alan kültlerden biri olarak su, dua ve beddua metinlerinde ise "hem varlığın başı olan tanrısal bir güç taşıyıcısı hem de yok ediciliği ile bir gazap unsuru" (Baysal, 2019: 172) oluşuyla iki yönlü bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. İncelenen örneklerden hareketle alt kelimesinin söylemsel bağlamda verdiği olumsuzluğun yanında karşındakinin iyiliğini isteyen birey, mutlu sıfatı ile göksel bir unsur olan yağmuru ilişkilendirerek iyi dileklerini belirttiği görülmektedir.

Mutluluk yağmuru altında şemsiyesiz kalasın. (HE/108A), Bereket yağa, yerden toplayasın. (LSA/90A), Hz. Muhammed'in bayrağı altında toplanmak nasip olsun. (KB/42A).

c) Kötü Durumda Olan Düşer/İyi Durumda Olan Çıkar Metaforu

Türkçe Sözlük'te genellikle olumsuz durum ve olaylarla birlikte kullanılan *düşmek* kelimesi dua ve beddua cümlelerinde de (Akalin, 1990: 102-193) aynı fonksiyonda kullanılmıştır. Tespit edilen dua örneklerinde

kişi karşısındakine hayır dua dilerken anlam olarak olumlu yönde kullandığı bu kelimeyi söylem bakımından olumsuz yönde kullanarak muhatabıyla zıt yönlü duygu içerisine girmektedir.

Hayırlı kapılara düşesin. (LSA/122A) (HE/92A), O yanım keçe bu yanım keçe, sana bir helal süt emmiş düşe. (KB/13A)

d) Önemsenen Öndedir/Önemsenmeyen Arkadadır Metaforu (Akın, 2017: 14).

Ön kökünden gelen önemsemek kelimesi, bir şeyin nicelik ve nitelik bakımından değerli olma durumunu ifade etmektedir (Gülensoy, 2018: 540). İnsanlar değerli görüp vurgulamak istedikleri şeyleri öne çıkarma eğilimindeyken bunun tersini arka/geri yönelimi ile gerçekleştirirler. Tespit edilen örneklerde anlamsal bağlamda olumlu bir dileği içeren duaların yönelimini olumsuz yöne çeviren arka/geri ifadeleridir.

Yeşil donlu (giysili) melekler arkan ola. (LSA/129A), Allah geride kalanlara ömür versin. (HE/37A)

B. Anlam Olarak Olumsuz, Söylem Olarak Olumlu Yöndeki Yönelim Metaforları

a) İyi Durumda Olan Çıkar/Kötü Durumda Olan Düşer Metaforu (Çakır, 2020: 133).

Kültürümüzde yukarıda/üstte/gökte olanın kutsallığına ulaşabilmek için yerden göğe doğru çıkma eyleminin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Yönelim olarak olumlu bağlamda kullanılan çık- fiili, bahsi geçen dua ve beddualarda da söylem olarak bu yönde ifade edilirken cümlelerin anlam evrenlerine olumsuz bir mana vermiştir. Bireyler karşılaştıkları sorunların çözümünde güçsüz kaldıklarında düşman olarak gördükleri ya da kötülüğünü istedikleri insanlara karşı korkularını, tepkilerini, kuşkularını *uluman göklere çıksın, ağzından feryad çıksın, canın çıksın* gibi beddualarla Tanrı'ya başvurma eğilimi göstererek sorunlara karşı direnç göstermeye çalışmışlardır.

Düşmanlarının gözü çıka. (LSA/101A), Gözü çıkası. (HE/233K), İki gözün çıka. (HE/254K), Çıksın benim görür gözüm a Dirse Han, yaman seğrir. (LSA/205K-OŞG/40K), Gözün çıka. (LSA/205K) (HE/233K), Gözüv çıksın. (KB/155K), Ahın göğe çıka. (LSA/162K) (HE/139K), Yangın ola göğe çıka dumanın. (DK/262K), Uluman göklere çıka. (LSA/247K) (HE/333K), Of diyessin ağzından alev çıka. (HE/299K), Dumanın başından çıka. (HE/214K), Ağzından devamlı feryadın çıksın. (DK/214K) (HE/137K), Ağzından od çıksın. (HE/137K), Kafan gövdenden çıka. (HE/264K), Ciğerinde çiban çıka. (HE/192K), İnşallah çibanın sokak kadar çıkar. (HE/258K), Baba çıka yüzüne. (LSA/167K) (HE/355K), Baba çıkarasın. (HE/163K), İcranlı yareler dilinde çıksın. (HE/251K), Dert çıka yüzüne. (LSA/186K), Tanrıdan dilerim, babanın da canı çıka. (LSA/167K), Canı çıksın. (LSA/177K) (DK/222K) (HE/188K), Canı çıkasica. (HE/188K), Canın çıksın. (LSA/177K) (KB/80K) (HE/189K), Canın cebinden çıksın. (LSA/177K) (HE/189K), Canın çıksın da ansızın gidesin.

(LSA/177K) (HE/189K), *Istırapla yaşa, canın çıkmasın.* (DK/241K), *Sevmesem canım çıxsın.* (KB/161K), *Soykanda çıka.* (HE/323K), *Heçe çıxasan.* (KB/103K), *Yuxa çıxasan.* (KB/105K), *Dünya gayrı iki elinden çıksın.* (DK/230K) (HE/216K)

b) İyi Durumda Olan Üsttedir/Kötü Durumda Olan Alttadır Metaforu

Olumlu/iyi olayların yukarıda olmasıyla ilişkili olan bu metaforun yönünü *üst* kelimesi belirlemektedir. Tespit edilen dua ve beddualarda söylem olarak olumlu yönde kullanılan *üst* kelimesi anlam olarak olumsuz bağlamda kullanılmıştır. Genellikle beddualarda tespit edilen bu metaforda birey, bazen doğada bulunan nesnelere istifa ederek dualarıyla Tanrı'ya sığınırken bazen de soyut bir ifadeyi (rahmet) somut bir görselle (yel) *Allah'ın rahmeti üstünden yel gibi geçe* şeklinde ifade ederek ruh halini anlatmaktadır.

Allah'ın gazabı üstüne yağa. (LSA/202K) (HE/147K), *Allah'ın rahmeti üstünden yel gibi geçe.* (HE/148K), *Allah'ın cezası üstüne olsun.* (HE/147K), *Şeytanın şerri üstüne olsun.* (KB/20K), *Bacanın üstünde baykuşlar ötsün.* (DK/217K) (HE/164K), *Bacanın üstüne baykuşlar konsun.* (HE/164K), *Mezarın üstünde otlar bürüsün.* (DK/249K), *Üst yanında baykuşlar ötsün.* (DK/259K), *Teneşir üstünde yunasıca.* (HE/330K), *Üstünden araba geçe.* (LSA/164K) (HE/335K), *Kokudan üstüne gelen olmasın.* (HE/279K), *Gelinliğin üstüne atılsın.* (LSA/203K) (HE/229K), *Kapılar üstüne kapana.* (LSA/218K), *Devenin üstünde kuduz olasin.* (LSA/224K), *Yaralarının üstünde kurtlar yürüye.* (HE/342K), *Alın yeşilin üstüne döküle.* (LSA/162K) (HE/143K) (AK/526K)

c) Güzel Olan Öndedir/Kötü Olan Arkadadır Metaforu

Öncelikli/önde olanın güzelliği ile öne çıkması arkada kalanın kötüyü temsil etmesi temeline dayanan bu metaforda birey kendisini teskin etmek ve rahatlamak amacıyla kötü dilekleri ihtiva eden düşüncelerini belirtmektedir. Bu sayede kişi muhatabına düşüncelerini iletirken bahsi geçen dua ve beddualarda yönelimi belirleyen *ön* kelimesini söylem olarak olumlu anlam olarak olumsuz bağlamda kullanmayı tercih etmiş bu sayede zıt yönlü bir duygu durumu oluşturmuştur.

Kurşun önüne gelesin. (LSA/225K) (HE/286K), *Külhan önünde sürün.* (HE/287K), *Verdiğin o sözler hep önen gelsin.* (DK/260K), *Ettiğin tuttuğun önüne çıksın.* (HE/222K), *İki gözün önüne aka.* (HE/254K)

d) Tercih Edilen Sağdır/Tercih Edilmeyen Soldur Metaforu

Birey için işlevsel ve üstün olan "sağ" her daim tercih edilebilir olmuş ve söylem olarak genellikle olumlu yönde kullanılmıştır. Türkiye'de baskın göz (teleskop veya anahtar deliğinden bakarken veya silahla nişan alırken kullanılan göz) oranının araştırıldığı bir çalışmada (Eser, 2008) sağ göz baskınlık oranının (%80) sol göze oranla daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda sağ gözün sola nazaran fonksiyonelliğinin önemini kavrayan birey, karşısındakine kötü dileklerini sunarken bu farkı -

bilerek ya da bilmeyerek- kullanmış ve daha işlevsel olan sağ gözün zarar görmesini talep etmiştir. Bu sayede de aşağıdaki gibi anlam olarak olumsuz, söylem olarak olumlu iki yönlü bir metafor ortaya çıkmıştır.

Sağ gözüne bıçak batsın. (DK/254K) (HE/313K)

Sonuç

Makaleye konu olan altı kitapta yönelim metaforu içeren toplam 390 adet malzeme tespit edilmiştir. Bu malzemelerden hareketle ulaşılan sonuçlar aşağıdaki gibidir:

Tablo 1. Yönelim Metaforu İçeren Alkış ve Kargışların İstatistikî Bilgileri

Tür Kelime	Alkış	Kargış	Söylem		Anlam	
			Olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz
Çık-	10	36	46		14	32
Düş-	14	109		122	2	120
Bat-	1	31		32		32
Baş	6	1	7		7	
Üst	10	18	28		12	16
Üzeri	1		1		1	
Gök	4		4		4	
Yüksek	1		1		1	
Yukarı	2		2		2	
Alt	3	26		29	2	27
Aşağı	2	1		3		3
Dip	3	15		20		20
Yer	2			2	1	1
İleri		1		1		1
Geri	1			1	1	
Geniş	1	2	3		3	
Dar	14	19		33		33
Ön	4	5	9		4	5
Arka	1	9		10	1	9
Art	1	4		5		5
İç	1	8	2		2	
Dışarı		1		1		1
Uzak/İrak	17	3		20	15	5
Öte		2		2		2
Beri		1	1		1	

Yan	1		1		1	
Sol	2	2		4		4
Sağ	2	1	3		2	1

1. Bedduaların dualardan daha fazla kullanıldığı gerek günlük yaşamda gerek elde edilen malzemede görülmektedir. Bu durumun nedenlerini insanların yaşadıkları çağın ve bağlı oldukları kültürün ekonomik, siyasi, sosyal, psikolojik temellerinde aramak mümkündür.

2. İncelenen dua ve beddualarda yönelim metaforu içeren 3 fiil (çık-, düş-, bat-), 26 isim (baş, üst, üzeri, gök, yüksek, yukarı, alt, aşağı, dip, yer, ileri, geri, geniş, dar, ön, arka, art, iç, dışarı, uzak/ırak, öte, beri, yan, sol, sağ) tespit edilmiştir.

3. İncelememize esas olan tüm dua ve beddualardaki yönelim bildiren kelimeler içerisinde en çok aşağı (düş-, bat-, alt, dip, yer)/yukarı (çık-, baş, üst, üzeri, gök, yüksek) yönelimi kullanılmıştır. İnsanlar dua ile kişiyi göğe/yukarı çıkardığını; beddua ile de aşağı/yerin dibine batırdığını düşündüğünden dua ve bedduaların yapısına uygun olarak bu verinin çıkması doğaldır.

4. *bat-, aşağı, dip, ileri, dar, art, dışarı, öte, sol* kelimeleri yönelim metaforları içerisinde anlam olarak hep olumsuz yönde kullanılmıştır. Bunlar içerisinde *ileri* kelimesi dışındakiler söylem olarak da olumsuzdur ancak *ileri* kelimesinin söylem olarak olumlu olmasına rağmen anlam olarak olumsuz olmasının sebebi kelimenin cümlede *uzak, öte* anlamını karşılayacak biçimde kullanılmasıdır.

5. *baş, üzeri, yüksek, gök, yukarı, geri, geniş, iç, beri, yan* kelimeleri yönelim metaforları içerisinde anlam olarak hep olumlu yönde kullanılmıştır. Bunlar içerisinde *geri* kelimesi dışındakiler söylem olarak da olumludur, ancak *geri* kelimesinin söylem olarak olumsuz olmasına rağmen anlam olarak olumlu olmasının sebebi kelimenin cümlede *ölüm* gibi olumsuz bir durumla bağlantı içinde kullanılmasındandır.

Günümüzde az sayıda çalışmada yer alan yönelimli metaforlar, halk edebiyatı verimlerinde incelenmesi gereken bir husustur. Çalışmalarında halkın irfanına, fikrine ve dehasına her daim güvenen "Türk halkı âlim değil fakat derin bir halk kültürüyle ârifdir." diye belirten Banarlı (2008: 200), bu irfandan ve fikirden şüphelenenleri yarım münevver kategorisinde değerlendirmiş bu durum karşısındaki teselliye ise ince, zarif, zeki halk şiirlerini; bilmece ve mânileri; halk felsefesini yansıtan atasözlerini ve daha birçok halk dehâsının yarattığı güzellikleri düşünerek bulduğunu söylemiştir. Bu bağlamda sadece dua ve beddualarda değil halk edebiyatının tüm ürünlerinde yönelim metaforunun hangi boyutlarda ele alındığını sorgulamak hem milletlerin düşünce sistemini hem de dildeki mantığın anlaşılabilir olması adına önem teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

- Aça, M. (2017). Kültür ve dayatma: Türk kültüründe sol el tabusu. *International Conference: The West of The East, The East of The West Proceedings*, 205-212, Prague/Czechia.
- Akalın, L. S. (1990). *Türk dilek sözlerinden alkışlar kargışlar*. Ankara: Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Matbaası.
- Akın, C. (2017). Kırgız atasözlerinde yönelim metaforu kullanımı. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 44, 9-17.
- Akbiyık, Y. (1999). Dede korkut destanlarında dua motifleri. *Erdem*, 12 (34), 1-15.
- Akboğa, N. (2019). Kaviri Dizzon (Hırsız Taşı). *Malatya Time*, <https://www.malatyatime.com/yazar/kaviri-dizzon-hirsiz-tasi-60421.html> (Erişim: 02.04.2021).
- Banarlı, N. S. (2008). *Îman ve yaşama üslubu*. İstanbul: Kubbealtı.
- Baysal, N. (2019). *Türk halk kültüründe su*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Bekki, S. (2016). *Dedem Korkut kitabı araştırmalar*. Elazığ: Manas.
- Çakır, M. Y. (2020). Yeni Uygur atasözlerinin yönelim metaforları açısından incelenmesi. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, S. 15, 126-140.
- Çiçekler, A. N. – Aydın, T. (2019). Kavramsal metafor kuramı ve belagat: karşılaştırmalı bir inceleme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 16, 14-26.
- Dağlı, A. (2020). Beddualarda ölüm, kabir ve kıyamet korkuları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9/3, 1067-1088.
- Duymaz, A. (2000). Sihir şiirlerinin bir türü olarak alkışlar. *Milli Folklor*, S. 45, 15-20.
- Ekici, M. (2019). *Soylamalar ve 13. boy Salur Kazan'ın yedi başlı ejderhayı öldürmesi*. İstanbul: Ötüken.
- Ersoylu, H. (2012). *Türk dilince dualar beddualar sözlüğü*. İstanbul: Ötüken.
- Eser, İ. (2008). Türkiye'de baskın göz oranı. *T. Oft. Gaz.*, 38, 60-63.
- Gen, S. (2012). Tahsin Yücel'in Salaklık Üstüne Deneme'sinde yönelim metaforları. *Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu Bildirileri*, Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Gökyay, O. Ş. (2013). *Dede Korkut hikâyeleri*. İstanbul: Kabalcı.
- Gülensoy, T. (2018). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin köken bilgisi sözlüğü*. İstanbul: Bilge Kültür-Sanat.
- Güvenç, A. Ö. (2020). *Folklor ve sinema*. İstanbul: Ötüken.
- Güzel, A. (2008). Dede Korkut hikâyeleri bağlamında dua. *Turkish Studies*, 3/2, 438-446.
- Kalafat, Y. – Bayatlı, N. Y. (2011). *Türk kültürlü halklarda alkışlar-kargışlar*. Ankara: Berikan.
- Kaya, D. (1997). Dualar ve beddualar. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 4, 99-121.
- Kaya, D. (2001). *Folklorumuzda beddua söyleme geleneği ve Türk halk şiirinde beddualar*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.

- Kaya, D. (2020). *Türk dünyası ansiklopedik Türk halk edebiyatı kavramları ve terimleri sözlüğü*. Ankara: Akçağ.
- Keskin, A. (2019). Alkışların (Dua/İyi Dilek) ve Kargışların (Beddua/Kötü Dilek) Terim, Tanım ve Tasnif Problemlerine Bağlam Merkezli Bir Yaklaşım. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASS)*, S. 74, 205-220.
- Keskin, A. (2020). *Türk Kültüründe Alkışlar ve Kargışlar*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Lakoff, G. ve Johnson, M. (2015). *Metaforlar: Hayat, anlam ve dil*. İstanbul: İthaki.
- Saygılı, Y. (2019). Altay-Türk destanlarında yeraltı tanrısı Erlik'in görünümü. *Motif Uluslararası Genç Halk Bilimciler ve Türk Dünyası Kongresi (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi 15-16 Mayıs)*,180-188.
- Taşdelen, V. (2013). Bir felsefe dili olarak Türkçenin imkanları. *Diriliş Yolunda Türk Düşüncesi Necati Öner'e Armağan*, 141-161, Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü.
- Türk, V. (2004). Sağ, on, sol sözleri ve kavram alanları. *Türkbilig*, S. 7, 125-136.
- Yılmaz, K. (2010). Dede Korkut Destanı'nda dua. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, S. 2, 144-157.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Makale konusu ve kapsamı etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir. / The subject and scope of the article do not require an ethics committee approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.